

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

на тему:

**Характеристика парагенетичної
системи басейну річки на прикладі річки Дністер**

Виконала: студентка 2 курсу
групи Geo1-M2
спеціальності 014 Середня освіта
(Географія)

Гончар Лілія Анатоліївна

Керівник: Чернюк Г.В., к.г.н., доцент

Рецензент: Касіяник І.П., к.г.н., географії

Кам'янець-Подільський – 2023 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	2
РОЗДІЛ I. АСПЕКТИ ЛАНДШАФТОЗНАВЧОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ДОЛИННИХ ПАРАГЕНЕТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ.....	5
1.1 Ландшафти річкових долин: правило тріади і осередкові процеси	10
1.2 Парагенетичні та парадинамічні природні комплекси їх зв'язок із ландшафтом	14
1.3 Ландшафто-технічні системи та антропогенні парагенетичні ландшафтні комплекси	18
РОЗДІЛ II. РАЙОНУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ БАСЕЙНУ Р. ДНІСТЕР ЗА ОСОБЛИВОСТЯМИ РИСУНКУ ЕРОЗІЙНИХ-МЕРЕЖ.....	22
2.1 Районування басейну річки-Дністер.	32
2.2 Опис річкового басейну річки Дністер-його гідрографічне та водогосподарське районування.....	36
РОЗДІЛ III. ЛАНДШАФТНІ КОМПЛЕКСИ ДОЛИНИ РІЧКИ ДНІСТРА НА ПРИКЛАДІ СЕРЕДНЬОГО ПРИДНІСТРОВ'Я.....	41
3.1 Унікальність та структура ландшафтних комплексів регіону.	51
3.2 Тип заплавних місцевостей Дністра.	54
3.4 Золотоносність надзаплавних терас річки Дністер.	58
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.	64

ВСТУП

Базою для ландшафтознавчого дослідження долинних парагенетичних комплексів є синтез системного та ландшафтознавчого підходів. Основним значенням такого синтезу є те, що він, передусім націлює дослідника на “виділення” зі всієї сукупності зв’язків об’єкту лише “найбільш сутєвих” з точки зору поставленого дослідження. Тобто з одного боку, дозволяє вивчати долинний парагенетичний комплекс як об’єктивну існуючу цілісність, у якій діють процеси авторегуляції векторного характеру, а з іншого боку, “обмежує” набір сутєвих властивостей природніх комплексів та зобов’язує проводити строго визначений аналіз цих властивостей. Це у кінцевому результаті дозволяє пізнати сутність природніх комплексів. Іншими словами, синтез системного та ландшафтознавчого підходів дозволяє зафіксувати “невичерпність” властивостей природного об’єкту, переводить його в площину сфери пізнання та робить “вичерпним” в даній теоретичній системі, тобто доступним для дослідження.

Актуальністю роботи представленні долинні парагенетичні комплекси, які є будучи відкритими саморегулюючими системами, характеризуються наявністю чітко вираженого обміну структурною інформацією з так званим “зовнішнім середовищем”. Однак, у визначеності поняття “зовнішнє середовище” поки що немає єдності поглядів.

В процесі пізнання структурності долинних парагенетичних комплексів поєднання системного та ландшафтознавчого підходів покликане вирішити **методичне завдання**: по-перше виділити та розчленувати природні комплекси на окремі елементи, визначити їх межі, ієрархічну організацію та функції, по-друге провести дослідження природніх комплексів на принципах причинності.

Для досягнення мети були поставлені наступні **задачі**:

- дослідити аспекти ландшафтознавчих досліджень долинних парагенетичних комплексів;
- провести аналіз районування річки Дністер по особливостями рисунків ерозійних процесів;
- надати рекомендації щодо напрямків дослідження ландшафтних комплексів річки Дністер, розробивши висновки щодо золотоносності басейну річки.

Об'єкт дослідження: об'єктом дослідження даної роботи виступає річка Дністер із її парагенетичною системою, що включає у собі вивчення її ландшафту тощо.

Предмет дослідження: за предмет дослідження взято характеристику парагенетичної системи річки Дністер, де було досліджено її комплекси, тераси, структуру річкових долин, геологічний розріз терас.

Методи дослідження: фізико-географічне районування, динаміка геокомпонентів і ландшафтних комплексів та процесів, висотну диференціацію ландшафтів, яка в класичному виді проявляється у межах України, особливо лісостепу й, зокрема, на Поділлі, симетрія та асиметрія геокомпонентів і ландшафтних комплексів.

Парагенетичні природні комплекси — це геологічні утворення або об'єкти, які складаються з порід, що виникли в результаті метаморфізму. Метаморфізм - це геологічний процес, під час якого гірські породи перетворюються під впливом високого тиску, температури та хімічних процесів. Парагенетичні комплекси можуть містити різноманітні види порід, такі як сланці, мармури, гнейси, кварцити, флюорити та інші.

Долинні парагенетичні комплекси, будучи відкритими саморегулюючими системами, характеризуються наявністю чітко вираженого обміну структурною інформацією з так званим "зовнішнім середовищем". Однак, у визначеності поняття "зовнішнє середовище" поки що немає єдності поглядів. Ми, під поняттям "зовнішнє середовище"

долинного парагенетичного комплексу розуміємо долинний парагенетичний комплекс більш високого рангу в ряді: яружно-балкової > долинно-річкової > басейнові парагенетичні комплекси. У випадку співвідношення “елемент комплексу” — “зовнішнє середовище” виступає безпосередньо сам природний комплекс.

Структура та обсяг роботи: дипломна робота викладена на 68-х сторінках машинописного тексту та складається із переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (який містить 38 найменувань).

ВИСНОВКИ

Висновки: отже, на основі роботи можна отримати висновки щодо парагенетичної системи річки Дністер охарактеризувавши його тераси, заплави, геологічні відклади, ерозійні процеси тощо.

Розвиток ландшафтознавства характеризується не тільки накопиченням нових знань, але й поглибленням методології наукового дослідження. Необхідність поглиблення та розвитку методології сучасного ландшафтознавчого дослідження базується потребами прогнозування змін природних комплексів.

Фундаментальний принцип причинності, складений на основі другого філософського принципу Ньютона про те, що однаковим діям повинні приписуватись однакові причини, із цього можна зрозуміти, що «ядром» ландшафтознавчого підходу і відображає структурну взаємообумовленість процесів та елементів природних комплексів.

Однією з головних наукових проблем у сучасному ландшафтознавстві є виділення парагенетичних та парадинамічних ландшафтних комплексів й взаємозв'язків між ними. Якщо в другій половині ХХ ст. фізико-географи приділяли цьому питанню свою увагу, то зараз (на початку ХХІ ст.) про нього «скромно» замовчують. Тож було би доцільно проаналізувати історію розвитку уявлень про парагенетичні та парадинамічні зв'язки між ландшафтними комплексами.

За Ф.М. Мільковим, парагенетичні зв'язки (від грец. «*παρά*» – суміжність, переміщення; та «*γένεσις*» – породжую, створюю) – «це генетичні взаємозв'язки, вони властиві просторово суміжним ландшафтним комплексам, які мають спільні умови виникнення». Парагенетичні зв'язки Ф.М. Мільков вважав різновидом парадинамічних (від грец. «*παρά*» – суміжність, переміщення; та «*δύναμις*» – сила). Класичним прикладом парадинамічних зв'язків є берег і прибережна зона річки, які знаходяться у

найтіснішому взаємозв'язку, починаючи від їх морфологічної структури та закінчуючи трофічними ланцюгами в тваринному світі.

Парагенетичні природні комплекси - це геологічні утворення або об'єкти, які складаються з порід, що виникли в результаті метаморфізму. Метаморфізм - це геологічний процес, під час якого гірські породи перетворюються під впливом високого тиску, температури та хімічних процесів. Парагенетичні комплекси можуть містити різноманітні види порід, такі як сланці, мармури, гнейси, кварцити, флюорити та інші.

Дністер є транскордонною річкою між Україною й Республікою Молдова. Це друга за довжиною річка України та дев'ята у Європі. Від витоків до м. Старий Самбір Дністер тече серед Карпатських гір, далі – рівнинною територією України та Молдови. У геологоструктурному плані басейн Дністра приурочений до Передкарпатського крайового прогину Складчастої системи Карпат, Західноєвропейської платформи, Волино-Подільської плити і схилів Українського кристалічного щита, а його пониззя – до Причорноморської западини. У сучасному рельєфі басейну ці геологічні структури представлені відповідно північно-східними схилами Українських Карпат, Волино-Подільським та Бесарабським плато і Причорноморською низовиною. Велика протяжність та площа водозбору в поєднанні зі складною тектонікою та геологічною будовою території басейну Дністра зумовили надходження в його алювій різновікового, різногенетичного й строкатого за петрофондом матеріалу.

Зробивши висновки даного матеріалу дослідження, можна сказати, що річка Дністер має багато своїх особливостей, які зумовлені її довжиною та протіканням різними ділянками України, де змінюється не тільки ландшафт, а її парагенетичні особливості які взаємопов'язані.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архангельская В.В. Геологическое строение и свинцово-цинковое оруденение Подольско-Приднестровского рудного района / В.В. Архангельская // Изв. АН СССР, сер. Геологическая. 1983. № 6. С.35-38.
2. Белов В.В., Гриб О.М., Килимник О.М. Сучасний гідроекологічний стан гирлово-плавневої системи річки Дністер та перспективи його поліпшення // Гідрологія, гідрохімія, гідроекологія. – 2010. – Т. 18. – С. 180-186.
3. Боржковский В. В. Старый город: очерки современного его положения. Винница: Б. и., 1911. 11 с.
4. Бортник С. Ю. До питання класифікації та характеристики типів рисунку гідромережі / Бортник С. Ю., Ковтонюк О. В., Погорільчук Н. М. // Фізична географія та геоморфологія. – 2014. – Вип. 1(73). – С. 5–15.
5. Брацлавский П.Ф. и др. Отчет о результатах геологической съемки м-ба 1 :50 000 территории листов М-35-103-А,-В,-Г . 1979.
6. Брацлавский П.Ф. и др. Отчет о результатах среднемасштабного глубинного геологического картирования юго-западного склона Украинского щита м-ба 1:200 000 в пределах листов М-35-XXVII, - XXVIII, -XXXIV, -XXXV (Подольская тектоническая зона). Геоинформ, 1983.
7. Великанов В.А. и др. Отчет Приднестровской ГСП Побужской ГЭ о работах по геологической съемке м-ба 1:25000 и структурно-профильному бурению, проведенных в Среднем Приднестровье в 1964-1968 гг. (Территория листов М-35-115-А, -Б,-Г, -116-В,128-А,-Б,-В (сев.половина)). 1968.

8. Вишневецький В.І., Косовець О.О. Гідрологічні характеристики річок України. – К.: Ніка-Центр, 2003. – 324 с.
9. Гродзинський М. Д. Основи ландшафтної екології. Київ: Либідь, 1993. 224 с.
10. Губанов В.В., Степанок Н.А. Влияние экологических попусков из Днестровского водохранилища 2010-2017 годов на обводнение дельты Днестра // Интегрированное управление трансграничным бассейном Днестра: платформа для сотрудничества и современные вызовы. Материалы международной конференции 2017; Тирасполь, 26-27 октября 2017 года/ EcoTiras,2017(Тирогр. “Elan hjligrاف”). – с. 81-84
11. Денисик Г.І. Природнича географія Поділля / Г.І. Денисик. – Вінниця : ЕкоБізнесЦентр, 1998. – 184 с.
12. Державна геологічна карта України масштабу 1:200 000. Волино-Подільська серія. Аркуші: М-35-XXVIII (Бар), М-35-XXXIV (Могилів-Подільський). Пояснювальна записка. К.: Міністерство охорони навколишнього природного середовища України. Державна геологічна служба. УкДГРІ. 2007. 206 с.
13. Дністра / Галина Мудрак // Науковий вісник Чернівецького університету : Збірник наукових праць. Вип. 305 : Географія. – Чернівці : Рута, 2006. – С. 161–167.
14. Довгань Р.М., Павлюк В.М. та ін. Складання прогностично-мінералогічної карти масштабу 1: 200 000 на золото Середнього Придністров'я. Звіт Правобережної геологічної експедиції за 1992-2002 рр. Київ, 2002.
15. Жилицький В.Н., Жилицькая У.В. Отчет о результатах общих поисков по оценке перспектив золотоносности
16. Звіт про науково-дослідну роботу. Оцінка водообміну в системі руслозаплава-лиман для розробки рекомендацій щодо заходів

екологічного оздоровлення гирлової ділянки річки Дністер за рахунок змінно-нагінних явищ та біомеліоративних функцій плавнів. Одеса. – 2011. -203с.

- 17.Ищенко О.П. та ін. Звіт про пошуки мінеральних вод для санаторію «Гірський» у Вінницькій області за 1998-2000 рр. 2000.
- 18.Иванченко В.Я. и др. Геологическая карта масштаба 1:50 000 территории листов М-35-104-В и М-35-116-А (отчет ГСП-2 Правобережной геологической экспедиции за 1972-1974 гг.). Геоинформ, 1974.
- 19.Ковалев А.Б. Отчет о ГГК м-ба 1:50 000 с общими поисками территории листов М-35-115-Г, -116-В за 1986-1990 гг. 1990.
- 20.Коваленко Д.М. О золотоносности фосфоритоносных отложений Украины / ДМ. Коваленко, И.К. Латыш // Геол. журн. 1973. № 6. С. 145.
- 21.Мильков Ф. Н. Антропогенное ландшафтоведение, предмет изучения и современное состояние. Вопросы географии. 1977. Вып.106. С. 11–27.
- 22.Мильков Ф.Н. Бассейн реки как парадинамическая ландшафтная система и вопросы природопользования / Ф.Н. Мильков // География и природные ресурсы. 1981. – №4. – С. 11–18.
- 23.Мильков Ф.Н. Долинно-речные ландшафтные системы / Ф. Мильков // Известия ВГО, 1978. – Вып. 4. – С. 35–40
- 24.Мильков Ф. Н. Парагенетические ландшафтные комплексы. Научные записки Воронежского отделения географического общества СССР. Воронеж: Б.и., 1966. С. 2–13.
- 25.Мильков Ф. Н. Принцип контрастности в ландшафтной географии. Известия АН СССР. Серия: География. 1977. №6. С. 93–101.
- 26.Мильков Ф.Н. Рукотворные ландшафты : Рассказ об антропогенных комплексах / Ф.Н. Мильков. – М. : Мысль, 1978. – 86 с.

- 27.Мудрак Галина. Своєрідність заповідних об'єктів річища та заплави
- 28.Музалевский А. А., Карлин Л. Н. Экологические риски: теория и практика. – СПб.: РГГМУ, ВВМ, 2011. – 448 с.
- 29.Подольской тектонической зоны (юго-западный склон УЩ, Подольское Приднестровье) за 1978-1981 гг. 1981.
- 30.Применение геоморфологических методов в структурно-геологических исследованиях / Под ред. И. П. Герасимова. – М. : Недра, 1970. – 296 с.
- 31.Ретеюм А. Ю. О геоконплексах с односторонним системообразующим потоком вещества и энергии. Известия АН СССР. Серия: География. 1971. № 5. С. 122–128.
- 32.Ретеюм А. Ю. О парагенетических ландшафтных комплексах. Известия ВГО. 1972. № 1. С. 17–20. 8. Яцентюк Ю. В. Парагенетические связи и ландшафтные комплексы городов Центральной лесостепи Украины: вопросы теории и рациональной организации. Теоретические и прикладные аспекты оптимизации и рациональной организации ландшафтов. Воронеж: Б.и., 2001. С.207–209.
- 33.Річкові долини. Природа – ландшафти – людина : Зб. наук. праць. / За ред.. В. Круля, Б. Рідуша. Чернівці–Сосновець, 2007. С. 206–208.
- 34.Річкові долини. Природа – ландшафти – людина : Зб. наук. праць. / За ред.. Г. Денисик, О. Тімець. Чернівці–Сосновець, 2007. С. 23–25. С. 86 — 90.
- 35.Философов В. П. Основы морфометрического метода поисков тектонических структур / В. П. Философов ; [под ред. А. В. Вострякова]. – Саратов: изд-во Саратовского ун-та, 1975. – 232 с
- 36.Швебс Г.И. Каталог річок і водойм України: Навчально-довідковий посібник / Г.И. Швебс, М.І. Ігошин. – Одеса: Астропринт, 2003. – 390 с.

37. Яцентюк Ю. В. Парагенетические связи и ландшафтные комплексы городов Центральной лесостепи Украины: вопросы теории и рациональной организации. Теоретические и прикладные аспекты оптимизации и рациональной организации ландшафтов. Воронеж: Б.и., 2001. С.207–209.
38. Яцентюк Ю. В. Парадинамічні зв'язки та екопроблеми міських ландшафтів Центрального лісостепу України. Регіональні екологічні проблеми. Київ: Обрії, 2002. С. 249–251.